

Juurde ehitati sööklahoone ja palliplatsid..

1970. aastast hakati tegutsema **Lüllemäe spordibaasi** nime all. Spordibaas lõpetas tegevuse taasiseseisvunud Eesti Vabariigi algusaastail. Koolimaja tagastati omandireformi käigus Karula kogudusele ning ülejäänud hooned anti 1994.a. Karula valla munitsipaalomandusse.

Praeguseks on nii koolimajal kui teistel hoonetel ja rajatistel uued omanikud.

KP 50 Künka (Kõrgemägi) kirdeosa

Jaan Lattik: See oli just kui looduse ime, et kohe silme ees igal pool mäed.

Karula kuplistik iga seltsi ja sorti mägedega võis tõepoolest üht võõrast inimest, kes esmakordselt sinna valda juhtus sõitma, tuli too reisija Harglast, Sangastest või ka Urvastest või veelgi kaugemalt, võluda ja haarata oma künkalise käega sülle. Oma valla inimene loomukohaselt ei näinud midagi erilist Jumala ilusas loomingus. Arvas, et pidigi nii olema. Kui sõnnikukoorem järsu mäe kaldal ümber läks, siis kirus, et "misjaoss siia näid mäki nii pallu om visat".

("Mõrsjapärg")

Kõrgemäelt avaneva vaate ees ei pea ka Karula valla inimene silmi maha lööma. Üle Kõstrijärve ja Kõstrisoo nõo kõrguvad Hallimägi ja Rebase Tornimägi. Siit tehtud Toomas Trapido foto ehib Karula Rahvuspargi külalistemaja konverentsisaali seina.

Kõrgemäe läänenõlval paikneb Hiobi talu. Sellel kohal asus endine kirikumõisa suur rehi. Selle suurust näitab seegi, et talu ehitamisel eluhooned rehe vundamenti ühte, abihooned aga teise otsa rajati, vahele jäi veel paras õuemaagi. See rehi oli omamoodi kultuurimajaks möödunud sajandi lõpul.

Suviti kohandati avar rehealune laudade ja pakkudega istmetega pidude kohaks. Sajandi lõpul mängiti siin mitmeid näidendeid.

Kirikumõisa rehest on rahva mälestustesse jäänud ka üks sünge, kuid tõele vastav lugu. 1821.a. talvel tungis marutõbine emahunt Sangastest tülles Kaagjärve, Pikkjärve ja Karula aladele ning pures ja hammustas 12 tunni jooksul 32 inimest, enne kui ta suudeti maha lüüa. Taudihaiged toodi kirikumõisa rehte, kus neid valve all kinni hoiti kuni nad krampides ja valudes surid.

See tohtu inimlik tragöödia on leidnud kajastamist **Bernnard Kangro** 1947.a. paguluses kirjutatud näidendis "Hunt" (võru keeles „Susi“)

Antsla lähistelt Oekülalt pärit **Bernard Kangro** on Karulaga vägagi tihedalt seotud. Siin elasid tema sugulased, siit kaudu kulges koolitee Valka, siit leidis ta endale abikaasa. Tema loomingus kohtab üsna sageli Karula motiive.

Karulast leidis endale abikaasa ka **Ain Kaalep**. Ain Kaalepi huvi Karula vastu pärineb tegelikult varasemast. Nimelt olnud Jaan Lattiku "Meie noored" esimene raamat mille ta iseseisvalt kaanest kaaneni läbi luges. Et raamatus räägivad lapsed huvitavat Karula murret, siis õppis Ain Kaalep ka ise selle keele ära. Praegu on Valga- ja Võrumaa piiril asuvas Sora talus Ain Kaalepi suvekodu. Sünnilt Karula mees on Öru metsavahi poeg **Valev Uibopuu**. Paguluses töötas Valev Uibopuu aastaid koos **Bernard Kangroga** Eesti Kirjanike Kooperatiivi kirjastuses Lunds

Lõpetuseks otsime üles Karula hariduse kivi

KP 101 Hariduse kivi läänekül

Lüllemäe kooli õuel seisab kivi kirjaga: "**A. 1687 HARIDUSELU ALGUS KARULAS**". Siis avati siinmail viie õpilasega nn. Forseliuse kool.

Sangaste kirikuõpetaja **Chilian Rauschett** kirjutas 20.mail 1687 oma aruandekirjas Eesti talupojakoolide loojale **Bengt Gottfried Forseliusele** Karula kohta: „Weil der Hr. Pastor zu Carolen spät zu den Gemeinde kam, hat wegen eine Schule daselbst nichts sonderlich geschehen können; jedoch haben sich 5 Schüler eingefunden, dafon der eine auf Ostern in der Kirche aufm Catechismo zu lesen anfragen.“ (Et hr. pastor Karulas hilja oma koguduse juurde tuli, ei ole seal kooli alal midagi erilist juhtuda saanud. Siiski on viis õpilast kokku kogunenud, nii et kirikus sai varsti pärast lihavõtteid katekismuse järgi lugemist alustada)

See näitab kindlalt, et Karulasse oli kool asutatud.

Esimese kooli täpne asukoht ja ka õpetajad on teadmata. Kirja sisu järgi võib arvata, et see toimus kas päris kiriku juures või siis kõstri juures Kõstrijärve ääres.

1697.a. tuli Karulasse kirikuõpetajaks eesti keele arengus suurt osa mänginud pastor **Johann Hornung**, kes oli üks tulisemaid Forseliuse keele- ja pedagoogika pooldajaid Eesti rahvakoolides, nii et meil on põhjust oletada, et just tema juhtimisel Karula kool õige hoo Forseliuse vaimus sisse sai. Kirjaoskus hakkas jõudsalt arenema peale Liivimaa kindralkubeneri koolikorralduse (patendi) ilmumist 18. aprillil 1765.a. Selle kohaselt kohustati iga mõisat avama mõisa- või külakooli.

Kaagjärvel avati samal aastal 3-klassiline külakool.

Karulas avati peale töötava kõstrikskooli veel 8 mõisakooli.

Karula kihelkonna Karula valla mõisa-, hiljem vallakoolide asukohad on jäänud aastasadade vältel väga stabiilseks – üks Alakõnnu-Kolski-Rebase-Madsa piirkonnas, teine Kauro-Nigle-Paltsere-Tüüra talude ringis, olenevalt sellest, millise talu rehetare oli kõige sobivam parajasti lastele peeru-valgel, hiljem juba küünla või petrooleumlambi valgel kirjatundmise vagude ajamiseks. Nendesse traditsioonilistesse kohtadesse jäid koolid kuni käesoleva sajandi 60-ndate aastateni

1819. a. Liivimaa talurahvaseaduses oli nõue asutada koolid igas vähemalt 2000 mees-hingega kihelkonnas. **Karulas** avati kihelkonnakool 1850.a. esimesena Valgamaal ja tegutses 1897. a.-ni. Kooli asukohaks sai Kõstrijärve kaldale 1785.a. ehitatud korralik kivimaja. Õpetust jagas 1846.a. Karulasse asunud kõster ja legendaarne koolimees **Carl Stimm**.

Õpilaste vähesuse tõttu jäi kool varsti seisma. Aeg-ajalt kihelkonnakool siiski taasavati.

1918.a. avati **Tõnis Grünbergi** riisikol Pikkjärvel Karula erakeskkool. Ka selle kooli iga jäi lühikeseks. Kool suleti majandusraskuste tõttu 1922.a. Viimasel õppeaastal oli juhatajaks **Emilie Lattik-Kotilõim**.

Siit edasi jätkub Karula koolielu alg- ja põhitasemel.

1960.a. küpses mõte uue, vallatsentrumis asuva keske kooli rajamiseks.

Selle mõtte eestvedajaks oli Lüllemäe algkooli juhataja **Peeter Puudersell**.

1961. aastal alustati internaadi hoone rajamist, koolihoonet enda ehitus algas 1962. aastal. Kõigile ehitusraskustele vaatamata toimus avaaktus 1. septembril 1964.

Tänane Lüllemäe kool jätkab hariduse andmist varem Karulas tegutsenud paljude väikekoolide (Kaagjärve, Jakobi, Pikkjärve (Vissi), Tüüra, Peetri, Madsa ja teiste) järglasena.

Sõna on haridusminister Jaan Lattikul: 1925.a. lõpul kutsuti mind haridusministriks. Seda ametit ma pidasin kolmes Jaan Teemandi kabinetis. Olin nõnda ütelda kolmat aega vallavanem. Ministrina ei olnud ma kunagi parteimees. Ainult igal ajal ja igas kohas veendunud kristliku maailmavaate kandja ja selle eest seisja. Kristlane olla ei tähenda parteimees olla.

Kord sõitsime riigivanem Teemandiga kahekesi tema tallu lahtises autos. Tee seal Nõmme ja Hiiu vahel igavesti käest ära ja ropp. Kaks üsna väikest poissi tampisid veeloikudes. Üks oli nii ulakas, et võttis maast kamalutäie pori ja virutas autosse. Riigivanem sai täislaengu näkku ja habemesse, minule tuli mõni tirts rinna kohale. "Need on Lattiku poisid, kellest sa kirjutad ja õpetad neile koerustükke. Näed nüüd ise, minister, vaata, kuidas noorus kasvab. Viskab teekäijale pori näkku," ütles riigivanem. Ma rahustasin: "Viskas seisusekohaselt. Riigivanem sai rohkem. Ärme sellest palju räägime." Meie siis ei lausunud ühelegi hingele poolt sõnagi. ("Teekond läbi öö" I)

Koostas Toivo Kotov, kevad 2017

Juku-Peedu püsirajad

Lüllemäe küla

JAANIRADA 3

(KP-d 30, 49, 50, 101)